

que en els llocs es diu més aviat "La Torre", sense més precisions. En les meves enquestes per allà, l'any 1961, vaig anotar la *tōre n doménge* com a oït tant a les Coves com a la Serra d'En Galceran, i recordo vagament haver-ho sentit en algun altre lloc. En plural no, val a dir-ho.

»En Moll, l'any 1935, ja ens va comunicar aqueixa pronúncia local. *Torre del dumenge* escrivia Muñoz en el seu *Memorial* del S. XVI publicat en el BSCC; *Torre den Domenche*, Cavanilles I, 65. És veritat que no sols *Torre de Endoménech* és la grafia oficial (*Inst. Geogràfic*) sinó que s'hi atingueren també Carles Salvador i Mateu i Llopis (*País Val.*, 94). Però el fet és que el tal *Domènec* no apareix en cap font anterior al S. XIX, si no m'enganyo (fins seria el cas de preguntar-se si no hi ha fet el seu paper una pronúncia acastellanada *Doméneç*, com a malentès de *Domenge*. Sánchez Gozalvo en dona l'explicació: "el nom li ve del domenge que es reserva l'Orde de Calatrava dins el terme de Vilanova d'Alcolea" i de fet ho documenta així en la carta de població d'aquesta localitat (BSCC XIV, 296): el petit terme de la Torre està "encerrado", com diu Cavanilles, dins el terme de Vilanova.

»L'alteració és explicable: la influència dels noms veïns Serra d'En Galceran i Torre d'En Besora, pobles més grans i coneguts degué fer que *Torre del Domenge* es canviés per part d'alguns en *Torre d'En Domenge*, i una vegada "personalitzat" el nom, com que de fet *domenge* no era nom de persona, hi ficaren un imaginari *Domènec*, de forma més semblant.

»Ara, com us he dit, no veig que tingui antecedents la forma plural *T. dels Domenques* que voldríeu recomanar. És veritat que en el terme de Les Coves (no sé si gaire prop del de la Torre) hi ha una partida dita *Els Domenques*, i que això deu estar en relació amb el *domenge* de la Carta de Població de Calatrava. Però totes les probabilitats són que això sigui una pluralització recent, pensant en les diverses finques que constitueixen aquesta partida (així com diuen "els Avandàngels", vulgarment, parlant de la Valldàngel, en el mateix terme de les Coves). El fet és que parlant de la Torre sempre sembla haver-se usat el singular. Us recomanaria de posar-ho així.» J. F. C.

LA TORRE DE L'ESPANYOL

Poble de la Ribera d'Ebre, amb mun., situat a l'esquerra del riu, en una vall affluent.

PRON. MOD.: *lə tōrə* (és la forma més usada) o bé *tōrə də ləspanjól*, oït a la Vilella Alta per Casacuberta (c. 1920). *Gentilici*: *torretàns*.

DOC. ANT. 1192: *Sig. Bartholomei de Turre Iohannis Espanol* (*Cart. Poblet*, 105); 1192: *Sig. Iohannis Spainol* (*Cart. Poblet*, 105); 1359: *La Torra den Spanyol* (*CoDoACA* XII, 45).

ETIM. J. Miret explica a propòsit de l'origen de la *Torre de l'Espanyol*: «una donació a favor de *Espaniol* de Prades, de la torre de Albozalag, cercana a *Aichon* o *Arrechos* [Azcó?] *ultra flumen Iberi*» a. 1175 (*BABL* II, 292). Aquest qualificatiu d'*Albozalag*

deu provenir segurament d'*Abu l-Zelâg*, format amb l'algerià *Zelâg* (*GGAlg.*) i s'ha d'identificar segurament amb la *Torre de l'Espanyol*, que es troba efectivament davant d'Ascó, però a l'altra banda de l'Ebre. La localitat prengué després nom del seu possessor cristià *Espaniol*. Quant a aquest nom deu ésser l'ètnic *espanyol* < HISPANIONE dissimilat, derivat d'HISPANUS, o del NP llatí HISPANIUS (Schulze, 522). La *Torre de N'Espanyol* passa a la *Torre de l'Espanyol* amb una altra dissimilació. J. F. C.

Torre de Lloris, V. Lloris

TORREDEMBARRA

Vila de la Costa de Ponent, a mig camí del Vendrell a Tarragona.

NOM POP.: *lə tōrə*, encara que la gent més distant diu també el nom més sencer. *Motiu ètnic*: «a La Torre: *escarabats*», 1920 (Mn. X. Plassa, de Prades); i a l'enq. de 1955 (XIV, 130-135). Manyé i Flaquer, que hi nasqué (el seu pare s'hi havia establert) firmava els seus articles J<oan> de la T<orre>, i de jovenet li deien «l'Animeta de la Torredembarra» (biografia de Maragall, 910; *O.C.* I, 993a, ed. 1900).

Els pescadors de Vilanova anomenen «X. de *tōrə dambârə*» un accident a la costa. Gentilici: a Tarragona els pescadors els diuen «gent de la *tōrə*», o bé «*tu-řəğans*» (Casac. 1923).

MENCIONS ANT. 1328: «*la Torra den Barra*» (*BABL* v, 118); 1245: «senyor de la *Torra dembarra*» (Hinojosa, *Reg. Señ. Cat.*, p. 9); 1359: *Torre den barra* (*CoDoACA* XII, 37); 1430: «inventari del Castell de la *Torredembarra*» (Mn. Aguiló, *BABL* I, 224). Cf. encara *Lli. Bl. de Stes. Creus*, § 84. Del poema narratiu occità S. XIV, ve un malentès relatiu a aquest poble i a la Poble de Montornès (cf. *GGC*); 1795: «des de la *Torredembarra* a --» (Baró de Maldà, *C. de Sastre* III, 9).

Rebutgem l'explicació que s'ha donat que el nom d'aquest poble li ve del cat. ant. *bare* 'traidor', no menys infundada que la de relacionar amb aquest mot el nom del poble de *Berà*; ni amb caràcter de contaminació (com concedeixo a *AlcM* en *EntreDL* III, 20n.), no és acceptable aquesta idea. Es tracta certament d'un sobrenom de cavaller simbolitzat per la gran *barra* o clava o porra amb què batallava quan no disposava de llança. Fem memòria del nom del ben conegut poema occità del S. XIV, *Guilhem de la Barra*.

En efecte, aquest nom, amb *Torre* o sense, es repeteix en altres llocs, designant antics castells o entitats anàlogues. 2) *La Torre d'En Barra*, mas antic en el te. d'Amer (XLIV, 85). 3) En el Baix Empordà (a Riufred en la vall de Calonge, *Colonico*), parr. de St. Martí (afr.): «Occid. in ipso castro *Barre*» (*BABL* II, 329). 4) *En Barre*, mas en el te. de Fanjaus» (*Sabar-thès, Di. Top. Aude*).

TORRE D'EN BESORA

Mun. del Maestrat. Ja va com «aldea de Morella», amb 39 cristians vells en el cens de 1609; err.: T. de *Bufora* (*Reglà*, p. 105), format amb el nom d'un